

– по-третє, заборона укладання угод купівлі-продажу цінних паперів на неорганізованому ринку;

– по-четверте, підвищення компетентності фахівців на ринку цінних паперів і посилення системи регулювання діяльності професійних учасників ринку.

Формування дієздатного та ефективного ринку цінних паперів неможливе без вирішення зазначених проблем. Перспективи подальшого розвитку вітчизняного ринку цінних паперів багато в чому залежать від правильного визначення його ролі у фінансовому розвитку країни. Взаємозалежність збільшення обсягів емісії цінних паперів та поліпшення інфраструктури їх обігу, проявлятимуться дедалі чіткіше. З огляду на це актуальним є завдання органічного поєднання якісних характеристик фондового ринку.

Список літератури

1. Терещенко, Г. М. Проблеми становлення та напружених удосконалення функціонування ринку цінних паперів в Україні [Текст] / Г. М. Терещенко // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 97–104.

2. Вагаматюк, З. Г. Ринок цінних паперів в умовах фінансової глобалізації [Текст] / З. Г. Вагаматюк, Н. В. Звонар // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 82–89.

3. Блага, Н. В. Інформаційна прозорість фондового ринку України [Текст] / Н. В. Блага // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 90–95.

4. Терещенко, Г. М. Фондові індекси як індикатори стану ринку цінних паперів [Текст] / Г. М. Терещенко // Наукові праці в Науково-дослідному фінансовому інституті. – 2002. – Вип. 4 (19). – С. 91–98.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© Т.О. Сидорова, Т.В. Польова, І.П. Котелевська, 2009.

УДК 519.237.7:658.87

Н.Б. Кашена, канд. екон. наук

О.В. Цуканова, канд. екон. наук

О.О. Горошанська, канд. екон. наук

Н.М. Гаркуша, ст. викл.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ РІВНЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Запропоновано методику системної кількісної оцінки впливу чинників, що пов'язані з наявністю та ефективністю використання виробничих ресурсів, на показник рівня витрат операційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі.

Предложена методика системной количественной оценки влияния факторов, которые связаны с наличием и эффективностью использования производственных ресурсов, на показатель уровня расходов операционной деятельности предприятий розничной торговли.

The method of system quantitative estimation of the influence of factors related to the presence and efficiency of the use of production resources, on the parameter level of charges profitability of retail enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах конкурентної боротьби за виживання і стабільність для підприємств роздрібною торгівлі важливим є підвищення якості управління операційною діяльністю, яке зумовлюється зростанням обсягів роздрібного товарообороту при одночасному зменшенні витрат. Співвідношення обсягу діяльності і витрат відображає витратність торгової діяльності, і має назву рівня витрат операційної діяльності. Отже, в системі управління торговим підприємством зниженню цього показника повинна приділятися особлива увага.

Важливою передумовою якісного управління доцільністю здійснення витрат є своєчасне виявлення потенційних можливостей зменшення рівня витрат операційної діяльності на базі об'єктивного факторного аналізу з урахуванням специфіки діяльності підприємств роздрібною торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок до розробки теоретичних і методичних проблем аналізу витрат за сумою та рівнем внесли провідні вітчизняні і зарубіжні учені-економісти: І.О. Бланк, А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Ф.Ф. Бутинець, М.С. Білик, М.Г. Чумаченко, Л.І. Кравченко, М.І. Баканов, В.А. Чернов, А.Д. Шеремет, Н.П. Любушин, Н.О. Власова, Т.Б. Кушнір, Г. Бирман, С. Шмидт, Дж. Фриднам, Д. Норткотт та ін.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що питання всебічної та системної оцінки рівня витрат операційної діяльності потребують удосконалення і подальшого наукового дослідження. Значною мірою це зумовлено тим, що у літературних джерелах відсутня не лише єдність думок авторів стосовно чинників внутрішнього середовища, які впливають на зміну рівня витрат, але і методичних підходів з кількісної оцінки їх впливу. Отже, дискусійність окремих методичних положень і необхідність практичного вирішення комплексу питань ефективного управ-

ліній рівнем витрат зумовлюють актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Мета і завдання статті. Метою статті є удосконалення методики факторного аналізу рівня операційних витрат підприємств роздрібно-торгівлі.

Відповідно до мети, завданнями наукового дослідження є:

– обґрунтування системи показників для факторного аналізу рівня витрат;

– розробка факторних моделей залежності рівня витрат (на різних рівнях);

– апробація запропонованої методики за даними діяльності ТОВ «Пролісок».

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що витратність операційної діяльності відбиває частку поточних витрат, які пов'язані зі здійсненням торговельної діяльності, у роздрібній вартості реалізованих товарів (без урахування непрямих податків) [1].

Відповідно до цього витратність операційної діяльності підприємств торгівлі оцінюється у вигляді рівня операційних витрат

(P_{on}^{sump}), який обчислюється за формулою

$$P_{on}^{sump} = \frac{B^{on}}{T} \times 100, \quad (1)$$

де B^{on} – витрати операційної діяльності, тис. грн; T – товарооборот, тис. грн.

Відмітимо, що рівень витрат операційної діяльності може розраховуватися в коефіцієнтах і у відсотках, залежно від потреби користувачів. За економічною сутністю він характеризує величину витрат операційної діяльності, що припадає на 1 гривню обсягу товарообороту.

З формули (1) видно, що рівень операційних витрат залежить від суми витрат за підсумками операційної діяльності та обсягу товарообороту підприємства. Це так звані чинники першого рівня, зміна яких зумовлює зміну рівня (рисунок).

У свою чергу формування величини операційних витрат і товарообороту зумовлюється цілою низкою чинників внутрішнього середовища функціонування підприємства, які утворюють чинники другого та третього рівня зміни рівня операційних витрат. Розглянемо їх більш докладно.

Так, на зміну суми витрат операційної діяльності впливає зміна величини адміністративних витрат (AB), витрат на збут (B3) та інших операційних витрат (IB).

У свою чергу величина роздрібного товарообороту залежить від чинників, що пов'язані з наявністю та ефективністю використання товарних запасів, трудових ресурсів та основних засобів. Взаємозв'язок обсягу реалізації з цими чинниками можливо представити у вигляді наступних моделей:

$$T = \overline{TЗ} \cdot III, \quad (2)$$

$$T = \overline{Ч} \times III, \quad (3)$$

$$T = \overline{ОЗ} \times \Phi B, \quad (4)$$

де $\overline{Ч}$ – середньооблікова чисельність, чол.; III – продуктивність праці, тис. грн; III – швидкість обігу, об.; $TЗ$ –товарні запаси, тис. грн; $\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів, тис. грн; ΦB – фондівдача, грн.

Приймаючи до уваги ці залежності, маємо можливість побудувати факторні моделі рівня витрат операційної діяльності, на підставі яких буде визначатись вплив чинників другого рівня і виявлятися потенційні можливості зменшення рівня витрат.

Для побудови цих моделей доцільно використовувати методи подовження чисельнику та формального розкладу знаменника до факторної моделі рівня витрат операційної діяльності (формула 4).

Так, при застосуванні методу подовження чисельнику отримуємо модель залежності зміни рівня операційних витрат від зміни величини адміністративних витрат (AB), витрат на збут (B3) та інших операційних витрат (IB):

$$P_{on}^{sump} = \frac{AB + B3 + IB}{T} \times 100. \quad (5)$$

Використання методу формального розкладу знаменника дозволяє отримати моделі функціональної залежності рівня витрат від чинників, пов'язаних з витратами операційної діяльності та наявністю й ефективністю використання:

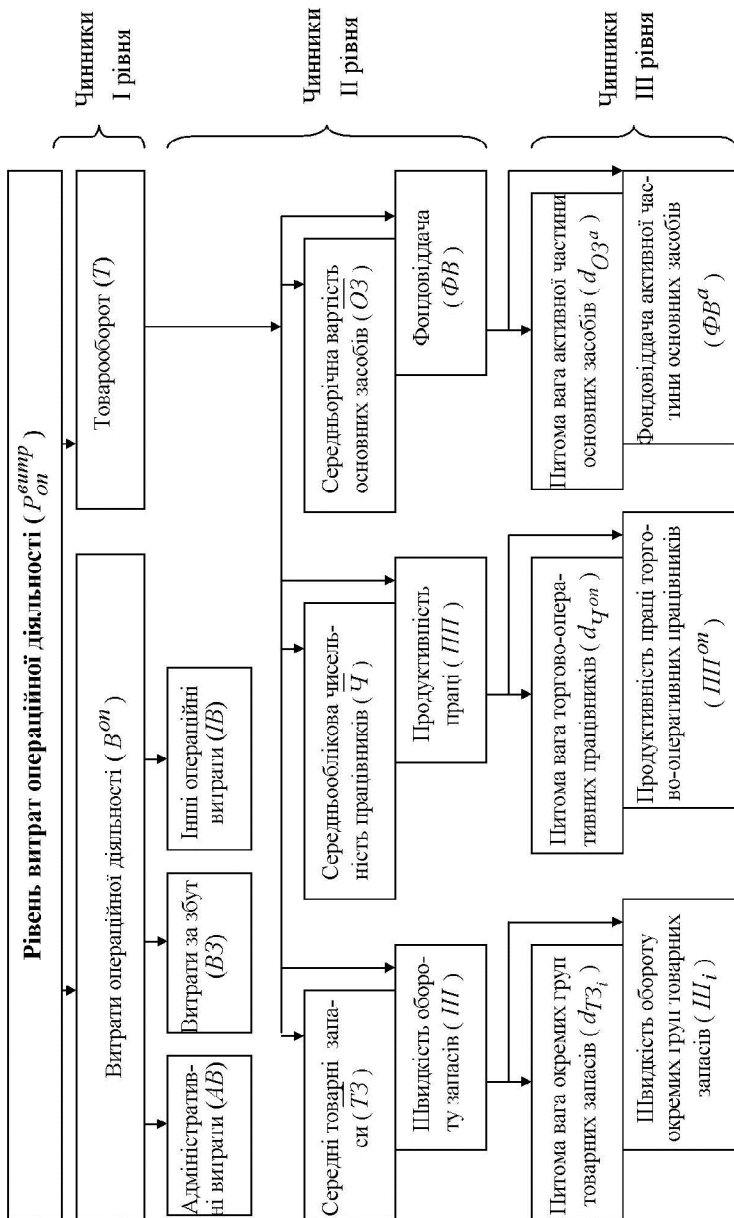

Рисунок – Багаторівнева модель залежності рівня витрат операційної діяльності

$$\text{– товарних ресурсів – } P_{on}^{витр} = \frac{B^{on}}{TЗ \times III} \times 100, \quad (6)$$

$$\text{– трудових ресурсів – } P_{on}^{витр} = \frac{B^{on}}{\bar{Ч} \times III} \times 100, \quad (7)$$

$$\text{– основних засобів – } P_{on}^{витр} = \frac{B^{on}}{ОЗ \times \Phi B} \times 100. \quad (8)$$

Одночасне застосування обох методів перетворення кратних моделей дозволяє отримати багатофакторні функціональні залежності зміни рівня витрат операційної діяльності від зміни операційних витрат (у розрізі їх видів) та зміни наявності та ефективності використання:

$$\text{– товарних ресурсів – } P_{on}^{витр} = \frac{AB + BЗ + IB}{TЗ \times III} \times 100, \quad (9)$$

$$\text{– трудових ресурсів – } P_{on}^{витр} = \frac{AB + BЗ + IB}{\bar{Ч} \times III} \times 100, \quad (10)$$

$$\text{– основних засобів – } P_{on}^{витр} = \frac{AB + BЗ + IB}{ОЗ \times \Phi B} \times 100. \quad (11)$$

Слід зазначити, що середня швидкість обігу товарних запасів (III) залежить від структури товарних запасів ($d_{TЗ_i}$) та оборотності окремих товарних груп (III_i), продуктивність праці (III) – від структури персоналу ($d_{Ч^{on}}$) та продуктивності праці торгово-оперативних робітників (III^{on}), а фондовіддача (ΦB) – від структури основних засобів ($d_{ОЗ^a}$) та фондовіддачі активної їх частини (ΦB^a).

Отже, рівень операційних витрат можна визначити на підставі моделей, які відображають вплив чинників третього рівня, і пов'язані з наявністю й ефективністю використання окремих видів:

$$\text{– товарних ресурсів – } P_{on}^{витр} = \frac{AB + BЗ + IB}{TЗ \times \sum (d_{TЗ_i} \times III_i)} \times 100. \quad (12)$$

$$\text{– трудових ресурсів – } P_{on}^{vump} = \frac{AB + BЗ + IB}{Ч \times d_{\Gamma on} \times \text{ПП}^{on}} \times 100. \quad (13)$$

$$\text{– основних засобів – } P_{on}^{vump} = \frac{AB + BЗ + IB}{OЗ \times d_{OЗa} \times \Phi B^a} \times 100. \quad (14)$$

Вищевикладене дозволило обґрунтувати багаторівневу модель залежності рівня операційних витрат з урахуванням взаємообумовленості і підпорядкованості факторних ознак.

Для встановлення впливу чинників першого рівня на зміну рівня операційних витрат підприємств торгівлі пропонується використовувати інтегральний метод.

Для розрахунку впливу чинників другого рівня – метод подовжньої участі з тим, щоб з'ясувати як змінився показник рівня витрат за рахунок чинників, що визначають зміну витрат операційної діяльності та обсягу товарообороту.

Кількісну оцінку ступеня впливу чинників третього рівня пропонуємо здійснювати за допомогою прийому повних ланцюгових підстановок або його різновидів.

Узагальнення результатів факторного аналізу за запропонованою методикою дослідження доцільності витрат операційної діяльності торгового підприємства ТОВ «Пролісок» міста Харкова наведено в таблиці.

Таблиця – Узагальнення впливу чинників на зміну рівня операційних витрат ТОВ «Пролісок» за 2007-2008 роки

Показник	У 2008-му порівняно з 2007 роком		
	Зміна показника-чинника	Вплинули на рівень операційних витрат у бік	
		підвищення, %	зниження, %
1	2	3	4
Чинники I рівня			
1. Витрати операційної діяльності, тис. грн	152,0	4,7208	
2. Товарооборот, тис. грн	400,0		1,4588
Чинники II рівня			
1. Адміністративні витрати, тис. грн	60,0	1,8635	
2. Витрати на збут, тис. грн	94,0	2,9194	

Продовження табл.

1	2	3	4
3. Інші операційні витрати, тис. грн	-2,0		0,0621
4. Середні товарні запаси, тис. грн	135,0		1,8761
5. Швидкість обороту запасів, об.	-0,12	0,4173	
6. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	-3,0	1,4092	
7. Продуктивність праці, тис. грн	35,75		2,8679
8. Середня вартість основних засобів, тис. грн	55,0		0,3140
9. Фондовіддача, грн	0,15		1,1448
Чинники III рівня			
10. Питома вага окремих груп товарних запасів, коеф.	0,12		0,3302
11. Швидкість обороту окремих груп товарних запасів, об.	x	0,7475	
12. Питома вага торгово-оперативних працівників, коеф.	0,05		0,7184
13. Продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн	36,84		2,1495
14. Питома вага активної частини основних засобів, коеф.	0,01		0,4979
15. Фондовіддача активної частини основних засобів, грн	0,41		0,6469
Загальна зміна рівня операційних витрат, %	3,262		

З таблиці видно, що збільшення рівня операційних витрат було зумовлено збільшенням загальної суми витрат від операційної діяльності, розміру адміністративних витрат та витрат на збут, уповільненням оборотності товарних запасів в цілому та за окремими товарними групами та зменшенням середньооблікової чисельності працівників.

Зниженню витратності сприяло збільшення товарообороту, середніх товарних запасів та зміни їх структури, середньорічної вартості основних засобів, їх структури та ефективності використання, зміною структури трудових ресурсів, продуктивності праці робітників в цілому та торгово-оперативних працівників, а також зменшення інших операційних витрат.

Висновки. Отже, представлена методика детермінованого факторного аналізу рівня витрат операційної діяльності дає можливість оперативно і без важких математичних обчислень дослідити доцільність витрат, визначити шляхи їх зменшення на мікрорівні.

Список літератури

1. Романчик, А. В. Аналіз ефективності діяльності підприємств [Текст] / А. В. Романчик // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу / Тернопільський нац. екон. ун-т. – 2007. – Вип. 1 (17). – С. 270–276.

2. Наконечна, Г. Ф. Аналіз показників витрат підприємства [Текст] / Г. Ф. Наконечна, П. О. Магдійчук // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2008. – № 2, т. 2. – С. 102–105.

3. Шингур, И. В. Учет расходов в соответствии с П(С)БУ [Текст] / И. В. Шингур, Т. А. Крысенко // Главбух (спецвыпуск). – 2006. – № 10/2. – С. 55–67.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.Б. Кацена, О.В. Цуканова, О.О. Горопанська, Н.М. Гаркуша, 2009.

УДК 347.728.1:339.117

Г.С. Дергільова, канд. екон. наук, доц.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ ЗГІДНО З П(С)БУ

Розглянуто варіанти обліку витрат підприємств малого бізнесу та зроблено пропозиції щодо удосконалення методики бухгалтерського обліку витрат за елементами. Пропозиції підкріплено розрахунками за даними ТОВ «Енергія» (Харків).

Рассмотрены варианты учета затрат предприятий малого бизнеса и сделаны предложения по усовершенствованию методики бухгалтерского учета затрат по элементам. Предложения подкреплены расчетами по данным ООО «Энергия» (Харьков).

The variants of account of charges of enterprises of small business are considered and done suggestions in relation to the improvement of method of record-keeping of charges after elements. Suggestions are supported by calculations from data of «Energy» LTD (Kharkov).

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливістю підприємств малого бізнесу є не тільки незначна кількість працівників,